

דרשה לפני סליחות

תשע"ג

מוצאי שבת קודש פרשת נצבים פעייה"ק ירושלים תובב"א

"אתם נצבים היום פלגם לפני ה' אלהיכם" ובדיוק הלשון 'אתם נצבים' כתב א"ז בדברי בינה [פרשת נצבים] שהוא לשון עמידה למלחמה ומחלוקת וכמו שמצינו אצל דתן ואבירם וזל"ק: "נצבים הוא לשון חלוקת ומריבה וכמו שדרשו חז"ל כל מקום שנאמר ניצבים הוא דתן ואבירם" עכ"ל"ק. וצריך ביאור למה נאמר בפרשה זו אתם נצבים לפני ה' אלוקים בלשון נצבים שהיא עמידה למלחמה ולמחלוקת.

ובגמ' ברכות [לג.] "גדולה נקמה שנתנה בין שתי אותיות [בין שתי הזכרות]. שנאמר: [תהלים צד] אל נקמות ה', וכו', והיינו דאמר עולא: שתי נקמות הללו למה אחת לטובה ואחת לרעה, [אחת לרעה, להנקם מן הנכרים שלא קבלו את התורה].

והיינו דשייך בחינה של מידת הדין ומדת הרחמים, ולכך נתנה נקמה ביניהם דפעמים הוא בבחינת שם אלוקים שהיא מידת הדין, ופעמים שהוא בחינת שם ה' שהוא רחמים.

והוא משום שלקיום העולם צריך שיהיה שילוב מידת הדין במידת הרחמים, וכדכתב בשו"ת הרשב"א [סימן שסח] "דע כי שלש מדות יש, מדת הדין ומדת רחמים ומדת מזוגית בין הדין ובין הרחמים. ודע כי אי אפשר להיות העולם עומד על שלמותו בשתי המדות הראשונות לבד, שאם נברא במדת הדין לבד אי אפשר לו להתקיים רגע כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, ואם חטא היתה מדת הדין פוגעת בו מיד וכלתו ואת עציו ואת אבניו והיה העולם שמים, וכו'. וכן אם נברא במדת הרחמים, היה הכל שוה ברוב החטא ויעבוד או יכפור אין הפרש ואין כן כי מדת הרחמים תכפר על הכל, ותתבטל הכונה בבריאה שנבראו הנבראים לעבודת השי"ת ולבחור בטוב ולמאוס ברע. על כן אי אפשר להיות לו עמידה על הכונה האמיתית שנברא עליה עד שנברא במדה בלולה משתי מדות האלה, להאריך אפו לחוטא אולי ישוב ורפא לו ועודנו לא ישוב העונש בזה ובבא, זה אמת ונכון".

והנה מדברי הרשב"א מבואר שבמידת הרחמים לבד אין קיום לעולם, כי לא שייך להעניש אפילו לחוטא הגדול ביותר, ולכן היה צריך גם את מידת הדין להעניש הרשעים, וזהו שאמרו בגמ' דנאמר נקמות בין שם של דין ושם של רחמים דצריך שיהיה שילוב דין ורחמים, ולמדנו מדבריו שאם הקב"ה דן העולם רק ברחמיו וחסדיו אזי לא שייך עונש אפילו לעושה עבירות.

עוד אמרו שם בגמ' [ברכות לג.] "גדולה דעה שנתנה בין שתי אותיות, שנאמר שמואל [א' ב'] כי אל דעות ה'". וביאר המהרש"א דהיינו שמי שיש בו דעת יכול להפוך מידת הדין למידת הרחמים.

וז"ל: במהרש"א "ושמות אלו שהם עומדין מימין ומשמאל של מלת דעת ומקדש שהן שני שמות הרחמים והגבורה והיודע לצרפם הוא יודע לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ שהם הרחמים והדין ומזה הוסיף ר"א עוד לומר כל אדם שיש בו דעה כאלו נבנה בהמ"ק כו'. כמ"ש שהמקדש נבנה ע"י ב' אותיות דימין ושמאל שהיה יודע בצלאל לצרפן על ידי הדעת ורוה"ק שניתן גם כן בין שתי אותיות ומי שיש בו דעה כמו בצלאל הרי הוא ראוי להיות המקדש נבנה בימיו ע"י הדעת".

ומבואר בדבריו דשייך להפוך מידת הדין למידת הרחמים על ידי נתינת דעת ושכל, וצריך לדעת כיצד נוכל לזכות לזה שיהיה השי"ת דן אותנו במידת הרחמים ולסלק מידת הדין לרחמים, שהרי מבואר במהרש"א שאם דעת אפשר להעביר מידת הדין ולהופכו למידת הרחמים וצריך לדעת כיצד ניתן לעשות זאת.

*

והנראה לבאר בזה דאמר הכתוב "אתם נצבים היום" לרמז על ראש השנה שביום זה כל אחד ואחד עומד לפני השי"ת, והנה עמידה לפני השי"ת שייך בכל מיני בחינות, ויש פעמים שהוא עומד לפני השי"ת והוא מלא טענות ותרעומת על השי"ת שלא סיפק לו כל צרכיו דיו במשך השנה החולפת, והוא בחינת ניצבים כמו דתן ואברים ניצבים וניצבים למחלוקת ותרעומת, וליבו חלוק על המקום מדוע עשה לי ככה.

ואין זה העמידה הראויה לפני השי"ת אלא צריך לעמוד לפני השי"ת בהכנעה ושפלות ולהאמין שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, ושלא יהיה ח"ו בבחינת כפוי טובה אלא יכיר בכל הטובות והחסדים הנפלאים שעשה עימו השי"ת בכל ימות השנה, ורק מי שאינו כפוי טובה ומאמין שלא מגיע לו כלום, ומרוצה עם כל מה שעושה עימו השי"ת, והוא מבקש רק במידת הרחמים ולא בדין, ואזי זוכה שיהיה השי"ת מתנהג עמו במידת הרחמים.

ומי שהוא ח"ו בבחינת כפוי טובה הוא מאבד כל מה שיש לו וכמו שהבאנו בספר מבשר טוב [ברכות סימן ה'] מה שכתב בספה"ק תפארת שלמה [ליקוטים כתובות] וז"ל: "הרואה שמזונותיו מצומצמים יעשה מהן צדקה. כלומר שיש בני אדם שהן כפויי טובה. וכל הדברים שבעולם וכל הנאת עולם הזה הוא מעט אצלם, וכל ימיהם יש להם תרעומות על קב"ה על שאין לו עולם הזה וכבוד כמו מלך, וזה העונש שלהם שמה שיש להם נאבד כמו קרח בעשרו. וזה יש לפרש כל מי שאינו כורע במודים לסוף נעשה נחש [ב"ק טז]. והדברים צריכין הבנה למה דוקא נחש. אך דהנה כתיב והנחש עפר לחמו. הפירוש כל מה שאוכל אינו טועם רק עפר" עכל"ק.

והיינו שיש בני אדם שכל הטובות שנותנים להם אינם מכירים בזה ולשיטתם לא קיבלו מספיק ודורשים כבוד כמו מלך וכל הטובות שהשפיע עליהם השי"ת אינם מסתפקים בזה, ואין להם מידת הכרת הטוב אלא אדרבה הם בבחינת כפוי טובה.

ועונשם של אלו כתב התפארת שלמה שאף כל הטובות שניתן להם יאבד ואין לו כלום בעולם, והיינו כי גם מה שיש לו אין לו הנאה מזה, כי סבור בכל עת שאין זה מספיק וכל הזמן מלא טענות ותרעומת, וממילא גם בטובה שיש לו אין לו בזה שום טעם ומרגיש בו טעם עפר כנחש שכל מזונו הוא רק עפר בלא טעם.

ועוד אפשר להוסיף מדוע אותם כפויי טובה הם בבחינת נחש, דאמרו בגמ' בבא קמא "נחש מועד לעולם". והיינו שנחש מועד ודרכו להזיק, ואמרו בגמ' תענית [ח.]. "לעתיד לבוא מתקבצות ובאות כל החיות אצל הנחש, ואומרים לו: ארי דורס ואוכל, זאב טורף ואוכל, אתה מה הנאה יש לך, אמר להם: ואין יתרון לבעל הלשון".

והיינו שנחש אין לו שום הנאה ממה שנושך אנשים אלא כל הנאתו ממה שרואה שאחר מצטער וזו היא פחיתותו של הכפוי טובה שאין לו הנאה בעולם ורק נהנה מצערו של השני [סאדיזם] והכפוי טובה סופו שיהיה כבחינת נחש וכל הנאתו יהיה לנשוך את חבריו או סתם בני אדם ללא סיבה.

וזהו שיאמרו החיות לנחש אתה מה הנאה יש לך אמר להם ואין יתרון לבעל הלשון, והיינו שגם אותם בעלי לשון הרע אין להם הנאה מכך אלא נהנים מצערם של חבריהם.

והבהמות מושפעים ממעשי בני אדם, וכמו שמצינו בדור המבול שהיו החיות נזקקים לאינם מינם כיון שבני אדם השחית כל בשר את דרכו על הארץ ממילא היה זה משפיע על כל הבריאה וגם הבהמות והחיות נזקקו לשאינם מינם.

ונמצא בדברי התפארת שלמה שיש בני אדם שהם כפויי טובה ואין שווה להם כל עושרם ורוב בניהם מפני שמחזיקים עצמם למלך וכל ימיהם יש להם תרעומת על השי"ת, וא"כ כל מציאות העולם אצלם הוא גיהנום

וכו' והם נהפכים לנחשים ארסיים לא רק לאחר מותם אלא גם בחייהם שאין להם טעם בהם ובכל דבר מרגישים טעם עפר, ועוד מבואר בתוס' שאינם יכולים לקום בתחיית המתים.

ויסוד חטא הנחש כתב א"ז בספה"ק תולדות אדם [זמירות של שבת ד"ה סועדים] שהוא גאווה וזל"ק: "שאדם הראשון קודם החטא היה בבחינת אין, ומזוהמת הנחש נעשה בחינת יש בחינת התנשאות". ומי שהוא בעל גאווה חייו אינם חיים ותמיד אינו מרוצה בעולם הזה וחושב שלא נותנים לו כבוד דיו והוא כופר בטובה והוא תמיד מלא טענות ותרעומות על חבריו ועל השי"ת

*

וממידת הגאווה מגיע אדם למידה פחותה שיודע את בוראו ומתכוין למרוד בו כמו שמצינו בגמ' בבא מציעא [ל:]: "כנמרוד גבור ציד לפני ה' שאין תלמוד לומר לפני ה'. אלא שהיה יודע את רבונו ומתכוין למרוד בו, וכן הוא אומר ואנשי סדום רעים וחטאים [לה' מאד] שאין תלמוד לומר לה' מאד. אלא שהיו יודעין את רבונו ומתכווין למרוד בו". והיינו אפילו שיודע ומכיר בגדולת ובחסדי השי"ת הוא מורד בו.

ובחינה כזו מצינו גם אצל ירבעם בן נבט שאף שהיה מכיר בגדולת השי"ת מכל מקום מרד בו, וכדאיתא בגמ' סנהדרין [קב.]: "שתפשו הקדוש ברוך הוא לירבעם בבגדו, ואמר לו: חזור בך, ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן, אמר לו, מי בראש: - בן ישי בראש - אי הכי לא בעינא".

הרי שהיה ראוי ירבעם בן נבט לטייל עם השי"ת בגן עדן, ועוד מבואר בספרים הקדושים שאילו לא היה שואל מי בראש היה ירבעם בן נבט הולך בראש, ואפילו שהיה בדרגות גבוהות כאלו שיודע את בוראו אפילו הכי היה מורד וכופר בהשי"ת מחמת גאוותו שלא לקחו אותו בראש והיה עובד עבודה זרה ומחטיא את בני ישראל והניא אותם לעלות לרגל, והכל מחמת שלא לקחו אותו בראש.

והנה אנו חושבים שאין דברים הללו שייכים לנו, וכי אנחנו מורדים בהשי"ת כירבעם בן נבט ח"ו, אך צריך לדעת דשייך בחינה כזו ואף שאינו מורד וכופר בהשי"ת כירבעם אך שייך בחינה שכופר בהשי"ת ויש לו תרעומת על דרכי הנהגתו ומדוע חבירו מקבל כבוד יותר ממנו, ואפילו אם אינו מהרהר אחר השי"ת בגלוי אך בסתר בפנימיות לבבו יש לו תרעומת על השי"ת מדוע לא סיפק לו צרכיו וכבוד כפי הצריך לו, והוא מורד בהשי"ת במחשבתו.

ופעמים אפילו האדם עצמו אינו מכיר ומבחין שיש בקרבו מחשבות כאלו, וכעין מה שרגילים היום לקרוא 'תת הכרה' דהיינו דברים כאלה הרמוזים בליבו של אדם בפנימותו שאף הוא אינו מכיר בהם, מכל מקום קיים בתוכיותו תרעומת והרהורים על השי"ת.

ויסוד הדברים מבוא בספה"ק נועם אלימלך [פרשת וירא] וזל"ק: "ויאמר ה' למה זה צחקה שרה לאמר האף אמנם אלד פירוש הגם שהיתה מאמנת באמת שתלד אף על פי כן זה נחשב לצחוק והיתול העברת המחשבה כנ"ל והיא לא עלתה על דעתה שזה נחשב לנדנדוד עבירה וחטא כנ"ל מאחר שלא חששה ודחתה המחשבה הזאת לכן ותכחש שרה לאמר לא צחקתי פירוש שהיתה מתנצלת לאמר שלא צחקה כי יראה פירוש מחמת שראתה שהיתה יראה ממחשבה זאת ולא היתה חוששת עליה ודחתה אותה וסברה שאין זה חטא ולא נחשב לצחוק והיתול ח"ו ויאמר לא כי צחקת פירוש לא כמו שאתה סובר שאין זה חטא. אלא גם זה נחשב לצחוק שגם זה לא טוב לצדיק שיעבור על מחשבתו ויפרח איזה מחשבה לא טובה רק צריך לעבוד הצדיק עד שיזדכך ויטהר מחשבתו בזיכוך גדול וטהור בלי שום סיג, עכל"ק.

הרי מבואר בדבריו שישנם דברים המונחים בליבו של האדם שאף הוא אינו מכיר בהם, ולסיבה זו כיחשה שרה לאמר לא צחקתי, אף שאמר לה השי"ת שהיא צחקה. וכמו כן יש לפעמים שבליבו ומוחו של האדם יש הרהורים ותרעומת על השי"ת שאף הוא אינו מכיר בהם,

וזה שייך בבני אדם שאינו מרוצה ממה שעובר עליו ובתת הכרה יש לו תרעומת וטענות על השי"ת למה כל כך סבל משך השנה ולמה הגיע לו כזאת.

ואינו כאותם בני אדם שמכירים טובה על החסדים הרבים שעשה עימם השי"ת משך כל ימות השנה, ואף שהיה להם גם יסורים ועגמת נפש במשך השנה הם גם מודים ושמחים בחלקם שלא היה גרוע יותר הוא, וגם מאמינים דכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, וגם איתא מהבעש"ט שפעמים עושה עמו השי"ת טובות שהם נסתרים מעמו, וגם זו לטובה.

אך הוא אין לו מידה זו של הכרת הטוב ורק מלא טענות ותרעומת על השי"ת, ואדם כזה הוא מתייצב בעמידה לפני השי"ת בחינת ניצים ונצבים מלא טענות ותרעומת על השי"ת, וסבור תמיד שמגיע לו יותר, ואצל אדם כזה לא שייך שיהפוך מידת הדין לרחמים, רק צריך שיעמוד לפני השי"ת בלא תרעומת וכיר שגם היסורים שעברו עליו היה לטובתו ואינו ראוי כלל לכל הטובה, והשפע שמשפיע עליו השי"ת הוא הרבה יותר ממה שמגיע לו והכל ברחמי וחסדי השי"ת עימו ומתפלל לפני השי"ת שידון אותו ברחמים גדולים, וזו היא העמידה הראויה לפני השי"ת בראש השנה, ואז יוכל להפוך ממידת הדין לרחמים.

*

אולם גם כאשר מהפכים מידת הדין לרחמים, אין די בזה שהקב"ה דן בחסד ורחמים אלא שצריך שיהיה לאדם שייכות לזה כדי לזכות לזה, ואז יהיה השי"ת דן אותו לטובה ואפילו עם חטא וכמו שהבאנו מהרשב"א שבמידת הרחמים לא שייך עונש אפילו לרשעים.

והתנאי הראשון לזה כמו שנתבאר שלא יהיה לו תרעומת על השי"ת וגם צריך שיהיה לו דביקות בהשי"ת, ומי שהוא דבוק בהשי"ת יהיה מתנהג עמו השי"ת ברחמים וחסדים, אך אם אינו דבוק בהשי"ת אף אם יהיה השי"ת מנהיג עולמו ברחמים הוא לא יקבל מזה.

ואיתא בספה"ק נועם אלימלך פרשת שלח שצריך כל אחד שיהיה דבוק בהשי"ת וז"ל "איתא בגמרא (עי' שיהש"ר א, טו) למה נמשלו ליונה מה יונה אינה מחלפת את בת זוגה כך ישראל אין מחליפים אלהיהם, והיינו שהם מדובקין אליו יתברך תמיד, כי כן הוא ראוי ועיקר לאדם שיהא דבוק בהבורא יתעלה ולא יפסיק".

אולם מדרגה זו להיות דבוק בהשי"ת אין זה בא בקלות, ויכול אדם לחשוב שאין זה שייך לדורות הללו רק בדורות הקודמים היו צדיקים שדבוקים בהשי"ת ולא הסירו מחשבתם ממנו אף לרגע קט, אך מה זה שייך לדורות הללו, אך צריך לדעת שהתורה ניתנה לכל אחד ולכל אחד שייך שיהיה לו שייכות לדביקות בהשי"ת.

והוא על ידי שנדבק בדרכי השי"ת, וכדאמרו בגמ' סוטה [יד]. "אמר רבי חמא ברבי חנינא, מאי דכתיב: [דברים יג] אחרי ה' אלהיכם תלכו, וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינה, והלא כבר נאמר: [דברים ד] כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא, אלא להלך אחר מדותיו של הקדוש ברוך הוא, מה הוא מלביש ערומים וכו', אף אתה הלבש ערומים; הקדוש ברוך הוא ביקר חולים וכו', אף אתה בקר חולים, הקדוש ברוך הוא ניחם אבלים וכו', אף אתה נחם אבלים, הקדוש ברוך הוא קבר מתים וכו', אף אתה קבור מתים". ונמצא שהוא חיוב ללכת בדרכי השי"ת על ידי שיהיה גומל חסדים

וכן הוא בילקוט שמעוני פרשת עקב [רמז תתמו] "ללכת בכל דרכיו [יא, כב] אלו הן דרכי המקום וכו' ואומר כל אשר יקרא בשם ה' ימלט, וכי היאך אפשר לו לאדם ליקרא בשם ה' אלא [מה] המקום נקרא רחום וחנן וכו' אף אתה הוי חנן ועשה מתנת חנם לכל, נקרא המקום רחום וכו' אף אתה הוי רחום, נקרא המקום צדיק וכו' אף אתה הוי צדיק, נקרא המקום חסיד וכו' אף אתה הוי חסיד, לכך נאמר והיה כל אשר יקרא בשם ה' ימלט, ואומר כל פעל ה' למענהו ולדבקה בו וכי אפשר לו לאדם לעלות [במרום] ולידבק באש והלא כבר נאמר כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא, ואומר כורסיה שביבין דינור, אלא הדבק בחכמים ובתלמידיהם [וכן הוא בגמ' כתובות קיא:]: ומעלה אני עליך כאילו עלית למרום ונטלתה וכו' [ואם] עשיתם מה שעליכם אף אני אעשה מה שעלי".

הרי מבואר בילקוט שקיום מצות ללכת בכל דרכיו הוא רק שעושה מתנת חנם לכל, ולא שיעשה חסד עם חברו בבחינת שמור לי ואשמור לך שמסתמא יקבל חזרה טובה מחברו, אלא יעשה מתנת חנם לכל ללא קבלת תמורה, ואז יזכה שיהיה השי"ת מתנהג עימו ברחמים וחסדים.

אולם להידבק בהשי"ת לא סגי במה שעושה חסד במעשה עם חבריו אלא משמע בגמ' שצריך שיהיה נעוץ בקרבו מידת הרחמים מה הוא רחום אף אתה חנון, היינו לא רק יעשה חסד אלא יהיה כל מהותו רחום וחנון שיהיה לו מידות אלו דהיינו שיהיה בפנימיותו רחום וחנון. ואז יש לו שייכות לדביקות בהשי"ת ומדובק בו, ויהיה השי"ת דנו במידת הרחמים.

אך יכול אדם לומר וכי כיצד אוכל שיהיה בתוכי רחום וחנון הרי אין זה המידות והאופי שלו, וכי כיצד יוכל להפוך אופיו ומהותו אך צריך לדעת שאם יעשה האדם פעולות של חסד ורחמים על ידי זה יטה לבבו ויקנה מידת הרחום שיהיה במהותו רחום וחנון, כי אחר הפעולות נמשכים הלבבות

וכמו שכתב בספר החינוך [מצוה טז] "ועתה בני אם בינה שמעה זאת, והטה אזנך ושמע, אלמדך להועיל בתורה ובמצוות. דע כי האדם נפעל כפי פעולותיו. ולבו וכל מחשבותיו תמיד אחר מעשיו שהוא עושה בהם, אם טוב ואם רע, ואפילו רשע גמור בלבבו וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום, אם יערה רוחו וישים השתדלותו ועסקו בהתמדה בתורה ובמצוות, ואפילו שלא לשם שמים, מיד ינטה אל הטוב, ובכח מעשיו ימית היצר הרע, כי אחרי הפעולות נמשכים הלבבות".

"ואפילו אם יהיה אדם צדיק גמור ולבבו ישר ותמים, חפץ בתורה ובמצוות, אם אולי יעסק תמיד בדברים של דופי, כאילו תאמר דרך משל שהכריחו המלך ומינהו באומנות רעה, באמת אם כל עסקו תמיד כל היום באותו אומנות, ישוב לזמן מן הזמנים מצדקת לבו להיות רשע גמור, כי ידוע הדבר ואמת שכל אדם נפעל כפי פעולותיו".

הרי שאם האדם יעשה פעולות של חסד ורחמים ממילא יהיה מידותיו רחום וחנון ואז יזכה שיהיה השי"ת גם כן מתנהג עמו במידת הרחמים, ובזה זוכה לקיים מצות ולדבקה בו וללכת בדרכיו, וכך יש לו שייכות עם מצוות דביקות בהשי"ת שהוא חיוב על כל אחד ואחד כמו שהבאנו מדברי מרן הנועם אלימלך, וכאשר יהיה הוא מתנהג בחסד ובמתנת חנים ויהיה לו מידת רחום וחנון אזי יזכה שיהיה השי"ת מתנהג עמו ברחמים ויהפוך דין לרחמים.

*

ודבר זה ללכת בדרכי השי"ת ולגמול חסדים הוא חיוב, והביאו הרמב"ם הלכות דעות [א ו] "כך למדו בפירוש מצוה זו [והלכת בדרכיו] מה הוא נקרא חנון אף אתה היה חנון, מה הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום, מה הוא נקרא קדוש אף אתה היה קדוש, ועל דרך זו קראו הנביאים לאל בכל אותן הכנויין ארך אפים ורב חסד צדיק וישר תמים גבור וחזק וכיוצא בהן, להודיע שהן דרכים טובים וישרים וחיוב אדם להנהיג עצמו בהן ולהדמות אליו כפי כחו".

ובהלכות אבל [יד א] "מצות עשה של דבריהם לבקר חולים, ולנחם אבלים, ולהוציא המת, ולהכניס הכלה, וללוות האורחים, ולהתעסק בכל צרכי הקבורה, לשאת על הכתף, ולילך לפניו ולספוד ולחפור ולקבור, וכן לשמח הכלה והחתן, ולסעדם בכל צרכיהם, ואלו הן גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור, אף על פי שכל מצות אלו מדבריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך, כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אתה אותן לאחריך בתורה ובמצות".

ובהלכות דעות [ו ב] "מצות עשה להדבק בחכמים ותלמידיהם כדי ללמוד ממעשיהם כענין שנאמר ובו תדבק, וכי אפשר לאדם להדבק בשכינה, אלא כך אמרו חכמים בפירוש מצוה זו הדבק בחכמים ותלמידיהם, לפיכך צריך אדם להשתדל שישא בת תלמיד חכם וישיא בתו לתלמיד חכם ולאכול ולשתות עם תלמידי חכמים ולעשות פרקמטיא לתלמיד חכם ולהתחבר להן בכל מיני חבור שנאמר ולדבקה בו, וכן צוו חכמים ואמרו והוי מתאבק בעפר רגליהם ושותה בצמא את דבריהם".

עוד שם ו ג] "מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו שנאמר ואהבת לרעך כמוך, לפיכך צריך לספר בשבחו ולחוס על ממונו כאשר הוא חס על ממון עצמו ורוצה בכבוד עצמו, והמתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעולם הבא".

עוד שם בהלכה ה' כל השונא אחד מישראל בלבו עובר בלא תעשה שנאמר לא תשנא את אחיך בלבבך, ואין לוקין על לאו זה לפי שאין בו מעשה, ולא הזהירה תורה אלא על שנאה שבלב, אבל המכה את חברו והמחרפו אף על פי שאינו רשאי אינו עובר משום לא תשנא". הרי שהוא חיוב להיות גומל חסדים וללכת בדרכי השי"ת.

וכן פסק הרמב"ם הלכות דעות פרק א הלכה ה' יש דעה שמטין אותה כנגד הקצה האחרון ויש דעה שמטין אותה כנגד הקצה הראשון, וזהו לפני משורת הדין, ומצווין אנו ללכת בדרכים האלו הבינונים והם הדרכים הטובים והישרים שנאמר והלכת בדרכיו".

ובספר המצוות לרמב"ם [מצות עשה ח] "והמצוה השמינית היא שצונו להדמות בו יתעלה לפי יכלתנו והוא אמרו (תבוא כח) והלכת בדרכיו. וכבר כפל צווי זה ואמר (עקב י ויא) ללכת בכל דרכיו ובא בפירוש זה מה הקדוש ברוך הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום מה הקדוש ברוך הוא נקרא חנון אף אתה היה חנון מה הקדוש ברוך הוא נקרא צדיק אף אתה היה צדיק מה הקדוש ברוך הוא נקרא חסיד אף אתה היה חסיד וזה לשון ספרי (ס"פ עקב). וכבר נכפל הצווי הזה בלשון אחר ואמר (ראה יג) אחרי י"י אלהיכם תלכו ובא בפירוש גם כן (סוטה יד א) שענינו להדמות בפעולות הטובות והמדות החשובות שיתואר בהם האל יתעלה על צד המשל יתעלה על הכל עילוי רב". הרי שהרמב"ם פסק זאת הלכה למעשה שהוא חיוב על כל אחד להתנהג במידת הרחמים ולגמול חסדים.

ועוד חיוב יש להיות גומל חסדים דאיתא בגמ' בבא מציעא [ל:]: "הודעת להם וכו' את הדרך זו גמילות חסדים, (אשר) ילכו - זה ביקור חולים וכו', אשר יעשון זו לפני משורת הדין דאמר רבי יוחנן: לא חרבה ירושלים אלא על וכו' שהעמידו דיניהם על דין תורה, ולא עבדו לפני משורת הדין".

ובתוס' שם ד"ה לא חרבה כו' "ואם תאמר דביומא (דף ט:): אמר מפני שנאת חנם וי"ל דהא והא גרמא". הרי שהשנאת חנם והעמידו דבריהם על דין תורה ולא נהגו לפני משורת הדין זה גרם לחורבן ירושלים, ודאי שזה הוא הגורם לחורבן של האדם עצמו.

*

ועל ידי שיש לאדם מידת רחום וחנון וגם עושה בפועל מעשים טובים וגמילות חסדים בזה אפשר להפוך מידת הדין לרחמים ולזכות שיהי השי"ת דנו מתוך רחמים ועל ידי גמילות חסד בגופו לחבירו שהם מדברים להם שיעור מעורר מדת הרחמים והחסד ואף השי"ת יתנהג עמו ברחמים ובחמלה.

וכמובא בספה"ק קדושת לוי [פרשת נשא] "הבעל שם טוב היה מוכיח תמיד את העולם בזה הפסוק [תהלים קכא, ה] ה' צלך, דהיינו כמו שהצל עושה מה שאדם עושה כך הבורא ברוך הוא כביכול עושה מה שאדם עושה. ולכך צריך האדם לעשות מצות וליתן צדקה ולרחם על העניים כדי שיעשה הבורא ברוך הוא גם כן עמו טובות. והנה המדה הזאת נקרא 'כה', כי פירוש המלה של כה הוא כך, פירוש כמו שהוא עושה גם כן הבורא ברוך הוא עושה".

ועל ידי שגומל חסדים וטובות עם בני ישראל ומתאחד עם בני ישראל השי"ת עובר מכסא דין לכסא רחמים כמו שאמר אא"ז הרה"ק ר' שלמה לייב מלענטשנא זיעוכ"י [תולדות אדם, דף קכא] "עלה אלוקים בתרועה ה' בקול שופר, אם אתם חפצים שיסתלק הדין וגבורה מעמכם, אזי יהיה ביניכם אהבה וריעות, ובוודאי יסתלק מדת הדין מאתכם. ותרועה הוא לשון ריעות והתחברות, ועל ידי זה עלה אלוקים, היינו: שיסתלק המידות הדין, הנרמז בשם אלוקים".

ועל ידי דביקות בהשי"ת והליכה בדרכיו על ידי זה הוא דבוק בהשי"ת וזוכה למדת החסד והרחמים. והתחברות עם חבריו אין הפירוש שרק בחיצוניות יראה לו פנים שוחקות, אלא אף בתוך לבבו יהיה באחדות עם חברו ועל ידי זה יסלק מידת הדין, ועל ידי זה שגומל חסדים זה ישפיע על פנימיותו שיהיה רחום וחנון, ואם אינו שונא חבריו ומקרבם על ידי זה יהיה לו מידת רחום וחנון, ואלו הם הכלים לקבל עליו ממידת הרחמים. כשיש לו מידות טובות ויכול להפוך מידותיו לטוב על ידי הפעולות כי אחר הפעולות נמשכים הלבבות.

*

ואם האדם זוכה למידת הרחמים אזי יוכל לעולם לחזור בתשובה אף שנעלו לפניו שערי תשובה, כי במידת הרחמים לעולם תתקבל תשובתו, ובזה יש לעורר דפעמים הרבה שמנסה אדם להידבק בהשי"ת ולהיות רחום וחנון ואין זה עולה בידו ונופל לייאוש שכל כך הרבה ניסיתי ולא עלה בידי אך צריך לדעת דתמיד יכול האדם להשתנות דרכיו לטובה,

ואף מי שעבר עבירות הרבה וניסה פעמים רבות להשתנות וחושב שכבר ננעל לפניו דלתות התשובה אך צריך לדעת דלעולם יכול האדם לשוב בתשובה ואם ישוב מיד יקבלו אותו והרבה היה מזהיר על כך מרן החלקת יהושע שאף מי שהוא שקוע חס ושלום בעבירות לעולם יוכל לשוב בתשובה לפני השי"ת. והוא על ידי שהופך מידת הדין לרחמים כי במידת הרחמים לעולם יכול לשוב בתשובה אפילו רשעים גמורים

וכן מבואר גם ברמב"ם הלכות תשובה [ד ב] דכתב "ומהן חמשה דברים הנועלים דרכי התשובה בפני עושיהן וכו', ומהן חמשה דברים העושה אותן אין חזקתו לשוב מהן". ומכל מקום סיים שם הרמב"ם "כל אלו הדברים וכיוצא בהן אף על פי שמעכבין את התשובה אין מונעין אותה אלא אם עשה אדם תשובה מהן הרי זה בעל תשובה ויש לו חלק לעולם הבא". הרי שאף שיש דברים שאמרו שאין חזקתו לשוב ונועל דרכי התשובה אין הפירוש שאין מקבלים תשובתו אלא שאין לו סיוע ממעל לדרכי התשובה, אך לעולם מתקבלת תשובתו של אדם.

וכן מבואר בפרשה דידן "לא יאבה ה' סלוח לו", ולא נאמר לא יסלח לו ה' אלא לא יאבה ה' לסלוח לו והיינו שאינו מקבל סיוע אך אם ישוב באמת ודאי תתקבל תשובתו, והוא על ידי מידת הרחמים שיש מקום לתשובה אף לרשעים גמורים.

וראיה לזה מצינו אצל מנשה שחטא הרבה והעמיד צלם בהיכל ועשה עבודה זרה והרחיק את בני ישראל מעבודת השי"ת, ואפילו הכי חתר לו השי"ת חתירה תחת כסא הכבוד וקיבלו בתשובה.

וכדאיתא בירושלמי בסנהדרין [י ב] "א"ר לוי מולא של נחושת עשו לו ונתנו אותה בתוכה והיו מסיקין תחתיו כיון שראה שצרתו צרה לא הניח ע"ז בעולם שלא הזכירה כיון שלא הועיל לו כלום אמר זכור אני שהיה אבי מקרא אותי את הפסוק הזה בבית הכנסת [דברים ד ל לא] בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו כי אל רחום ה' אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח את ברית אבותיך אשר נשבע להם הרי אני קורא אותם אם עונה אותי מוטב ואם לאו הא כל אפייא שוין. והיו מלאכי השרת מסתמין את החלונות שלא תעלה תפילתו של מנשה לפני הקדוש ברוך הוא והיו מלאכי השרת אומרים לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אדם שעבד ע"ז והעמיד צלם בהיכל אתה מקבלו בתשובה אמר להן אם אני מקבלו בתשובה הרי אני נועל את הדלת בפני כל בעלי תשובה. מה עשה לו הקדוש ברוך הוא חתר לו חתירה מתחת כסא הכבוד שלו ושמע תחינתו".

והיינו שאפילו שהוא במצב כזה שנראה שנעלו בפניו שערי תשובה ישנה אפשרות של חתירה שהקב"ה חותר במיוחד כדי לקבלו בתשובה.

וכעין זה הוא בגמ' סנהדרין [קג]. "אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: מאי דכתיב [דברי הימים ב' ל"ג] וישמע אליו ויחתר לו, ויעתר לו מיבעי ליה, מלמד שעשה לו הקדוש ברוך הוא כמין מחתרת ברקיע, כדי לקבלו בתשובה, מפני מדת הדין".

ופרש"י: "מדת הדין: היתה מעכבת שלא להקביל פני מנשה בתשובה, ועשה הקדוש ברוך הוא מחתרת ברקיע ופשט ידו וקבלו בלא ידיעת מדת הדין".

וביאור הדברים כי אפילו שבמידת הדין לא היה ראוי מנשה שתתקבל תשובתו כי במידת הדין לא היה ראוי כלל שתתקבל תשובתו ונעלו לו דלתות התשובה, אך במידת הרחמים לעולם שייך מידת התשובה והוא כמו שנתבאר מדברי שו"ת הרשב"א שעל ידי שהופך מידת הדין לרחמים אין מקום לעונשים ודינים אפילו לרשעים

גמורים, ולכן אפילו מנשה כיון שהתחנן וביקש במידת הרחמים נתקבלה תשובתו וחתר לו הקב"ה חתירה מיוחדת היינו ממידת הרחמים כדי לקבל תשובתו, כי במידת הרחמים אין מקום לעונש אף לאותם שנעלה להם דלתות התשובה.

ולכן אף מי שחטא הרבה צריך לדעת שיוכל תמיד לחזור בתשובה כמו שמצינו אצל מנשה וצריך לעורר מידת החסד, וכמו שאומרים אנו מלאים עוון ואתה מלא רחמים, אנו עזי פנים ואתה רחום וחנון, אנו קשי עורף ואתה ארך אפים, ולכן אין מקום כלל לייאוש וכמו שכתב אאמו"ר בספה"ק חלקת יהושע שייאוש הוא אחד מהדברים שמונעים מהתשובה, וכתוב בספה"ק שאם ח"ו נפל לייאוש הוא ברשות הסיטרא אחרא וכל מטרת הסיטרא אחרא להביאו לייאוש ואז יכול לעשות בו ככל אשר יחפוץ.

היוצא מדברינו דאפשר להפוך מידת הדין לרחמים, והוא על ידי שמתנהג בגמילות חסדים, ואז השי"ת מתנהג עמו ברחמים בבחינת ה' צלך, וגם יזהר שלא לשנוא חבריו, וגם שירכוש מידות אלו של רחום וחנון ומידות טובות, ועל ידי זה נעשה דבוק בהשי"ת, ועל ידי זה יתנהג עמו השי"ת במידת הרחמים, ואפילו אם לא יהיה ראוי גם כן ירחם עליו השי"ת.

יעזור השי"ת שנזכה למידת הרחמים, ונוכל להפוך מידת הדין לרחמים, ונזכה לכתיבה וחתימה טובה, ולשמוע קול שופרו של משיח בביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

לקבלת הגליון מידי יום רביעי למייל שילחו ל m0732951213@gmail.com